

tásba venni. Így hangzik: „A boldogság kötelez.“ Schweitzer nem tartott igényt arra, hogy tételét merőben újnak tekintsék. Vannak viszont, akik az etika történetének áttekintése alapján azt kívánják bizonyítani, hogy „a második gondolat“ eredeti felfogást jelent. Szerintük Schweitzert éppen ez az újszerűség készítette arra, hogy felfogásának kidolgozását az alapfogalmak tisztázásával támassza alá. A boldogságon nem csupán a kedvező életfeltételeket érti, hanem idesorolja még az egészséget, a derűs kedélyvilágot, sőt a jó alvást is. Schweitzer önéletrajzi visszaemlékezéseiből tudjuk, hogy élete során sosem érezte magát különösképpen boldognak, éppen mert tudatában volt környezete, a világ megszámlálhatatlan szenvedésének. Láthatjuk tehát, hogy a schweitzeri boldogság — noha objektív tényezők határozzák meg — erőteljesen szubjektív színezetű. Schweitzer nyilván nem vonja kétségbe az egyén jogát, hogy élvezze a boldogságát biztosító adottságait, csupán arra a kötelezetségre figyelmezteti, hogy az előnyöket élvezve, valamit a hátrányos helyzetűeknek is juttasson. A boldogság kötelez elvét a szerző a következőképpen határozza meg: azok, akiknek megadatott a boldogság, a kevésbé megajándékozottaknak hátrányuk mértékében kiegyenlítéssel tartoznak. Ez a törvény azt igényli a modern embertől, hogy szorítsa háttérbe megszokott magatartásformáit, nézeteit, és engedjen szabad utat „jobbik énjének“. Schweitzer arra buzdít tehát, hogy haladjuk meg rutinná vált erkölcsi tudatunkat, amely törekvés nyilván nem lépi túl a filantrópia határait. Ezek között a keretek között viszont kétségtelenül elősegíti egy olyan erkölcsi érzék kifejlését, amely mint lehetőség megtalálható az emberben és bizonyos serkentő hatások felszínre hozhatják. Ebben az összefüggésben Schweitzer egy új erkölcsi tudat kimunkálását tekintette céljának.

Tiszteld az életet! Tavasz van, az élet évszaka. Nézd, hogy örvend minden, ami él! Ne feledd: szép életedbe kerülő minden boldogságod — kicsiny és nagy egyaránt — kötelez! Kiegyenlítéssel tartozol! Másokkal, a melletted lévő-élő kevésbé boldogokkal szemben. Különben lanyha kis filantrópus vagy, szürke emberbarát. Olyan, mint a veréb a madarak között. Igen, ennek vékony mázát hordod magadon csupán. Tanulj, végy példát Schweitzer Alberttől!

Ha pedig eszedbe jut, hogy az élet nemcsak testhez kötött formában létezik, ha arra gondolsz, hogy szíved utolsó dobbanása után még van élet, akkor éppen meg kell remegnie lelkednek, s a felismerés tudatában ujjongva kell vallanod: „Több az élet, hogynem az eledel.“ Ámen.

MÁJAY ENDRE

BERDE MÓZSA HAGYATÉKA*

Berde Mózsza számunkra történelmi jelentőségű, s életének tanulmányozása lélekiemelő. Mint kivételes egyéniség életét öntörvényű elvekre helyezte, s azokat haláláig vaskövetkezetességgel megőrizte. Elért

* Főtanácson a Berde-serleggel elmondott beszéd.

eredményeinek rögzítéséhez elég ifjú, férfi és alkonyuló korának néhány mozzanatát feltárni, melyeken a tudatosság, szándékosság, megfontoltság jelei kétségtelenek. Nevével kapcsolatban a kíváncsiság is felteszi a kérdést: életének milyen tulajdonságai vezethették nagy vagyonának összegyűjtéséhez és erkölcsi magatartásának emberbaráti megnyilatkozásához?

Berde Mózsza nevét 1815. dec. 15-én írták be a kereszteltek anyakönyvébe. Gimnáziumi tanulmányait Székelykeresztúron és Kolozsváron végezte végig kitűnő eredménnyel. A német, latin, angol és francia nyelv elsajátítása önszorgalmára utal. Ifjúkori komolyságának másik bizonyítéka tanári karának egyöntetű ajánlása, melynek alapján Daniel Elek táblai bíró, unitárius egyházi főgondnok egyetlen fiának nevelésével őt bízta meg. Az eredmény kölcsönös volt, mert ily kiemelkedő családnál alkalom nyílt Berdének már ifjúkorában betekinteni fontos társadalmi és egyházi kérdések világába.

Berde Mózsza 1840 decemberében ügyvédi vizsgát tett, és 1841-ben Kolozsváron megkezdte ügyvédi működését. E hivatás feltételei személyében adva voltak: teljes megbízhatóság, élénk észjárás, nagy szobósság, érdekes előadás, tárgyhoz kötöttség. Ügyvédi ténykedéseinek eredményei gyorsan jelentkeztek: nagykereskedők, magasrangú családok is személyében hűséges jogi tanácsadóra találtak. Tiszteletességének bizonyítékául szolgálnak többek közt dr. Bethlen Kamilló levelének sorai: „Az Ūristen áldja meg magát, édes jó Berde, mindazokért, amiket javamra tett, és legyen ezután is oly indulattal, mint ezelőtt.“ Még egy adat a sok közül, Bethlen Farkasné leveléből, aki „szíve mélyéből fakadó háláját“ fejezi ki s végrendeletileg 20 000 frtot hagyományoz védőjére.

Berde Mózsza 1845-től az unitárius egyház jogtanácsosa, Főtanácsának tagja, az 1848-as szabadságharc egyik erdélyi vezéralakja. Petőfi Bemhez intézett levelének továbbítója, 1865-től 1872-ig az országgyűlésnek tagja, a székelyföldi havasok jogi helyzetének megoldója. A nagy feladatok vállalása nagy felelősséggel és következményekkel jár; a szenvedések is tartozékai az emberi életnek. A világosi fegyverletétel után ő is a bujdosók útjára lépett, majd önként jelentkezett, és 1851. december 23-án negyvenedmagával a hadbírótság halálra ítélte. Utólag kegyelem révén a halálbüntetést 4 évi várfogsággá változtatták, melynek teljes letöltése után visszatért hivatásához, hogy haláláig tovább gyűjtse az anyagiakat azzal az elhatározással, hogy az majd erkölcsi célokat szolgáljon.

Berde Mózsáról alkotott fogalmunk nem lehet teljes vagyoni helyzetének ismerete nélkül. Tulajdonképpen nem vagyoni helyzete érdekel, hanem szellemi és erkölcsi erejének nagyszerű megnyilatkozása.

Szegény székely fiúként indult az életnek, s 78-ik évében mint Erdély egyik leggazdagabb embere hunyta le szemét. Hagyatéki iratai szerint 1329 hold tulajdona volt, melynek szívet buni birtoka képezte. A kételkedők feltették a kérdést: ily nagy vagyon szerzése erkölcsös vagy erkölcstelen eszközökkel történt? Ne hagyjuk a kérdést válaszolatlanul. Ő mint az ország gazdagjainak egyike, teljes ellentétben lehetőségével és a szokással, a takarékoság fogalmát is meghaladó legszerényebb életmódot választotta önmaga számára, egész életének tartamára. Ugyanakkor

közérdekekre, alapítványokra, szegénysorsú tanulókra két kézzel árasz-
totta munkájának gyümölcsét.

Életének alkonyán, 1892. január 8-án összes iratait csoportosította, s
e szavakkal adta át jó barátjának megőrzés végett: „Ezeknek szorítsa-
nak helyet a status levéltárában, és viseljenek rájuk jó gondot s ha szük-
ség lesz, védjék belőlük becsületemet, melyet halálom után is szentül
és sértetlenül kívánok megtartani.”

Végso bizonyíték vagyonszerzésére nézve egész életén át hangozta-
tott nézete, mely szerint ő vagyonának nem tulajdonosa, csak kezelője.
megőrzője, továbbítója. Nyilatkozatát három egymást követő végrende-
letével változtatta át megdönthetetlen tényé. A bizonyítékok ily soro-
zatának credményeként az irigység és rágalom, mely minden emberi
nagyság nyomán ólálkodni szokott, crőtlenül omlott össze Berde Mózsza
személyét illetően.

Berde Mózsza végrendeletét említettem. A végrendelet az élet sum-
mája, annak végso foglalatja, a megtett életpálya utolsó felmérése. Pil-
lantsunk be Berde Mózsza ily értékű végrendeletének szellemi, erkölcsi
nagyságába.

Három végrendeletet hagyott. Az első 1865. augusztus 16-án, a má-
sodik 1881. március 19-én, míg a harmadik 1888. szeptember 10-én kelt.
Mindhárom lényege azonos: egyetemes és általános örököse az Unitárius
Egyház s szük mértékben oldalági rokonai. Más szóval kifejezve, örö-
köse egy társadalmi közösség, maga a közérdek, melynek végsősorban
egész életét szentelte.

Végrendeleti intézkedései közt ott találjuk az unitárius egyházat mint
legelső kedvezményest, alapítványokat tett volt a székelykeresztúri és
kolozsvári unitárius gimnáziumok javára, szegény tanulók kenyerének
biztosítására (Berde-cipó), tanároknak, tanulóknak buzdítására.

Második végrendeletében szavainak ily nyomatékot ad: „Erős meg-
győződés, hogy sok fáradsággal, becsülettel és szívós munkássággal
szerzett hagyatékomat vallásközösségem hagyományos buzgósággal és
szokásos takarékoszággal fogja kezelni . . .”

Végül utolsó végrendeletének befejező szakaszában nagy vagyonából
önmaga javára is fordít, szellemi és erkölcsi fenségének utolsó fellobba-
násaként, következő intézkedésével: „Temetésem, mint életem volt, le-
gyen egyszerű, koszorúk és cífraságok nélkül, reggeli órában, egész cse-
nedségben, nem kriptában, hanem hideg földben; siromat fedje egy nagy
kőkoporsó hazai anyagból, lehetőleg a legkeményebből; ha halálom Bunon
lesz, a gyümölcsösömben, egy nagy egyedülálló, szép tölgyfa alá, ha Ko-
lozsvárt, a köztemetőbe.”

Az érvényben maradt végrendeletet ma közel egy évszázad távlatá-
ból vizsgálva, abban Berde Mózsza szellemi-erkölcsi értéke az idők végte-
lenségéhez simul s alaptétele ez: a közösségért élni és dolgozni magasztos
feladat.

Századának nagy halottját, Berde Mózsát Ferencz József püspök éle-
tének egyik legszebb gyászbeszéde mellett 1893. szept. 23-án temették
el Kolozsváron, Bölöni Farkas Sándor sírja mellé.

Legyen áldott egyházunk nagy jótevőjének emléke!

Dr. FAZAKAS MIKLÓS

EGYHÁZI ÉLET

AZ UNITÁRIUS VILÁGSZÖVETSÉG (IARF) XXII. KONGRESSZUSA

A fennállásának 75. évfordulóját ünneplő Unitárius Világszövetség (IARF) 1975. aug. 15—22. között tartotta XXII. kongresszusát Montrealban (Kanada). A kiküldöttek száma négy kontinensről, 17 országból, 350 volt; az érdeklődők száma több százra tehető. Egyházunk küldöttségének tagjai voltak: dr. Kovács Lajos püspök, dr. Kovács Lajosné, dr. Barabássy László főgondnok, dr. Erdő János főjegyző és Kolcsár Sándor esperes.

A kongresszus témája — „Egységünk a különbözőségben: — Our unity in diversity” — az IARF négy tanulmányi bizottságának kidolgozásában került tárgyalás alá. Az angol és német nyelven kinyomtatott bizottsági jelentéseket előzetes tanulmányozás végett a titkárság idejében megküldötte a tag egyházaknak és kongresszusi képviselőknek.

A nyolc napig tartó kongresszus ünnepélyes megnyitása aug. 15-én történt a montreali McGill egyetem dísztermében. Az ünnepély programjából dr. J. Kieiltynek, az IARF elnökének megnyitó beszéde emelkedett ki, melyben az Unitárius Világszövetség — a világ első ökumenikus jellegű keresztény szervezete — 75 éves történetét elemezte. Az IARF háromnegyed százados fennállása alatt világszervezetté fejlődött. Jövőjével kapcsolatban dr. J. Kieilty hangsúlyozta, hogy az IARF teológiai alapvetéséhez hiven az ember és a világ fejlődését kívánja továbbra is szolgálni.

A tanácskozás aug. 16-án a 2. sz. bizottság „Szabadelvű vallás és a jövő“ c. jelentésének tárgyalásával kezdődött. Ezt követte aug. 18-án a 3. sz. bizottság jelentése „A világvallások dialógusá“-ról. Aug. 19-én került sor az 1. sz. bizottságnak „A vallás ereje és gyengesége“ c. jelentésére. Aug. 20-án a 4. sz. bizottság „Béke, igazságosság és emberi jogok“ címen terjesztette elő jelentését. Az egyes bizottsági jelentéseket plenáris üléseken és tíz vitacsoportban dolgozták fel. A kongresszus határozatainak és manifesztumának elfogadása az aug. 21-i plenáris ülésen történt meg.

Az IARF a kongresszus alkalmával tartotta meg rendes közgyűlését. Tárgysorozatából kiemeljük az új tagcsoportok felvételét az IARF-be. (A Deutsche Unitarian Religions-Gemeinschaft és a Konko-kyo szabadelvű vallásos szervezetet rendes, a nigériai unitárius egyházat, a Misogikio, Meadville Theological School és a Starr King School intézményeket társulati tagoknak.) A Főtitkári és gazdasági jelentések megtárgyalása, valamint a szervezeti szabályzat egyes pontjainak módosítása után a közgyűlés az 1975—78. évi ciklusra megejtette a választást. Elnöknek választotta teljes egyhangúsággal dr. Kovács Lajos püspök fiait; az IARF történetében első alkalommal került egyházunk képviselője az elnöki székbe. Alelnökismét dr. Heinz Schlötermann, pénztáros W. St. Kroese lett. Főtitkári tisztségében Diether Gehrman lelkész erősítette meg a kongresszus. A tanulmányi bizottságokban egyházunkat továbbra is dr. Erdő János képviseli.

A kongresszus aug. 19-én ünnepi ülés keretében emlékezett meg Albert Schweitzer születésének 100. évfordulójáról. Ez alkalommal dr. Kovács Lajos fiait mint a híres teológus tanítványát és a róla írt számos tanulmány és előadás szerzőjét a Schweitzer Albert Emlékéremmel tüntette ki.

Egyházunk küldöttsége tevékenyen részt vett a kongresszus munkájában. Közreműködését mind az IARF vezetősége, mind a gyűlés tagjai nagyra értékelték. A montreali kongresszus eredményes munkát végzett, és újabb lehetőséget teremtett a tagcsoportok közötti erőteljesebb együttműködésére.